

26.3.2004

VALTION ELOKUVATARKASTAMON TOIMINTAKERTOMUS VUODELTA 2003

Valtion elokuvatarkastamo on vuonna 1946 perustettu opetusministeriön alainen virasto. Elokuvatarkastamon tehtävistä määrätään laissa kuvaohjelmien tarkastamisesta ja laissa Valtion elokuvatarkastamosta, jotka astuivat voimaan 1.1.2001.

Toiminta-ajatus

Valtion elokuvatarkastamon tehtävänä on suorittaa lakien määräämä lastensuojelullisiin syihin perustuva kuvaohjelmien ennakkotarkastus ja rekisteröinti sekä myöntää lupia esittää tarkastuttamatta kuvaohjelmia erityisissä tilaisuuksissa. Tehtävänä on myös ennaltaehkäisevä laillisuusvalvonta. Tarkastamo pyrkii valistuksen ja tiedotuksen keinoin lisäämään kansalaisten tietämystä kuvaohjelmien sääntelystä.

Tulosalueet

Tarkastamon toiminta on jaettu neljään tulosalueeseen:

1. kuvaohjelmien ennakkotarkastus
2. lausuntojen antaminen
3. ilmoitusten käsittely ja rekisteröiminen
4. asiakaspalvelu ja tiedotus

Yleistä

Vuoden 2003 erityisiä painopisteitä elokuvatarkastamon työssä olivat tarkastustoimintaa ja ikärajoja koskeva tiedotus sekä mediakasvatukseen liittyvä yhteistyö alan toimijoiden kanssa. Myös kansainvälinen yhteistyö, atk:n kehittämiseen liittyvät toimet sekä kuvaohjelmien tarkastuslain jälkivalvonnan kehittäminen olivat voimakkaasti esillä.

Opetusministeriön julkaisusarjassa ilmestyi keväällä OPM:n ja elokuvatarkastamon yhdessä laatima julkaisu ”Arviointi kuvaohjelmien tarkastamista koskevan lainsäädännön vaikutuksista ja sen tavoitteiden toteutumisesta sekä alan kehitystoimista Euroopassa”. Eduskunnalle luovutetun arvioinnin kirjoittivat yhteistyössä ylitarkastaja Kristina Hautala –Kajos ja hallitusneuvos Erkki Norbäck opetusministeriöstä sekä johtaja Matti Paloheimo ja ylitarkastaja Maarit Pietinen elokuvatarkastamosta.

Uuden lainsäädännön vaikutukset arvioitiin julkaisussa pääosin myönteisiksi. Tekijät kuitenkin ehdottavat pieniä korjauksia lakiin kuvaohjelmien tarkastamisesta. Ehdotusten mukaan olisi harkittava ns. ikäjoustopuolittamista kahdesta kolmeen vuoteen kuvaohjelmien julkisen esittämisen yhteydessä ja vuorovaikutteisten kuvaohjelmien ikäsuositusten kohdalla luopumista yhdenmukaisuudesta muiden kuvaohjelmien ikärajojen kanssa.

Keväällä nimitetyn Jätteenmäen hallituksen, samoin kuin myöhemmin nimitetyn Vanhasen hallituksen ohjelmaan kuului lapsiin kohdistuvan väkivaltaviihteen rajoittamiseen pyrkivän toimenpideohjelman valmistelu. Kulttuuriministeri Tanja Karpelan aloitteesta järjestettiin kevään ja syksyn aikana neljä asiantuntijoiden keskustelutilaisuutta, joissa ongelmakenttää kartoitettiin eri

suunnilta. Elokuvatarkastamon johtaja osallistui kaikkiin tilaisuuksiin. Toimenpideohjelman valmistelu jatkuu vuonna 2004.

Elokuvatarkastamon vanhimpia manuaalisia arkistoja alettiin kertomusvuonna siirtää lain edellyttämällä tavalla Kansallisarkistoon. Päätösasiakirjat liitteineen vuodesta 1911 alkaen konservoitiin ja kuvattiin mikrofilmille, ja alkuperäiset dokumentit luovutettiin Kansallisarkistoon.

Vuoden 2003 tulokset

1a. Kuvaohjelmien ennakkotarkastus

Vuonna 2003 tarkastettiin yhteensä 774 pitkää ohjelmanimikettä (2002 749 nimikettä). Ikärajoittain ohjelmat jakautuivat seuraavasti: sallittu kaikenikäisille 85, K7: 121 kappaletta, K11: 231 kappaletta, K15: 302 kappaletta ja K18: 35 kappaletta.

Tarkastettuja lyhyitä ohjelmia (kesto alle 60') oli yhteensä 609 nimikettä (2002 552 nimikettä). Sallittuja kaikenikäisille oli 184 kappaletta, K7: 103 kappaletta, K11: 201 kappaletta, K15: 120 kappaletta ja K18: 1 kappale.

Kaikkiaan tarkastettiin 1383 kuvaohjelmaa (2002 yhteensä 1301 nimikettä).Tarkastustoiminnan yhteistuntimäärä oli 1313,25 h ja tarkastustoiminnan kustannukset n. 300 euroa tunnilta.

Tarkastusmäärissä tapahtui huomattavaa kasvua. Kasvu kohdistui lähinnä video- ja dvd-tarkastuksiin, elokuvateatterielokuvien (35 mm) määrässä oli hienoista laskua.

1 b. Valitukset

Elokuvatarkastamon päätöksistä on mahdollista valittaa muutoksenhakuelimeen, joka on Valtion elokuvalautakunta. Valituksia oli 11, joista 4 hyväksyttiin eli ikäraja laski. Vuonna 2003 kaikki viisi valitusta hyväksyttiin, yksi ehdollisesti.

1c. Vuorovaikutteisten kuvaohjelmien ennakkotarkastus

Vuonna 2003 tarkastettiin kaksi vuorovaikutteista kuvaohjelmaa (2002 ei yhtään tarkastusta). Mikäli tarkastukset jaetaan eri formaateille, niitä oli viisi.

Vuorovaikutteisia kuvaohjelmia, eli lähinnä tietokone- ja videopelejä, ei vuonna 2002 tarkastettu lainkaan, joten tarkastusmäärä lisääntyi selvästi. Vuorovaikutteiset kuvaohjelmat on lähtökohtaisesti vapautettu ennakkotarkastuksesta.

2. Lausuntojen antaminen

Tarkastamo antoi poliisille 2 lausuntoa (vuonna 2002 3 lausuntoa poliisiviranomaisille). Lausunnot koskivat rikoslain alaista pornografiaa. Lausuntoja varten katsottiin 24 video-ohjelmaa.

3. Esitysluvat

Tarkastamo antoi 20 vapautusta ennakkotarkastuksesta hakemuksen perusteella (vuonna 2002 21 vapautusta). Luvat koskivat lähinnä erilaisia elokuvafestivaaleja.

4. Ilmoitusten käsittely ja rekisteröiminen

Lain mukaan tarkastamalla on mahdollisuus pyytää ilmoitettu kuvaohjelma katsottavakseen, mikäli on aihetta epäillä, että ohjelma sisältää rikoslain vastaista aineistoa. Ilmoitukset on jaettu kovaa pornografiaa, muita kuvaohjelmia sekä vuorovaikutteisia kuvaohjelmia koskeviin ilmoituksiin.

Kova pornografia

Kovaa pornografiaa koskevia, rekisteröintiin johtaneita ilmoituksia tehtiin kaikkiaan 10 036 kappaletta (vuonna 2002 15 974 kappaletta). Näistä oli pitkiä ohjelmia 9998 ja lyhyitä 38. Sähköisen ilmoitusjärjestelmän ILMO :n kautta toimitettiin yhteensä 6524 ilmoitusta. Laillisuusvalvontatehtävään liittyen pyydettiin katsottavaksi 77 kuvaohjelmaa, joista 23 luokiteltiin rikoslain vastaisiksi.

Kovaa pornografiaa koskevat ilmoitukset vähenivät selvästi edelliseen vuoteen verrattuna. Tämä voi johtua sekä maahantuonnin vähenemisestä että laittoman levityksen kasvusta, minkä puolestaan voi tulkita olevan suorassa suhteessa jälkivalvontaiskujen puuttumiseen.

Muut kuvaohjelmat

Pitkistä kuvaohjelmista tehtiin 684 ilmoitusta (vuonna 2002 ilmoituksia 537). Lyhyistä kuvaohjelmista tehtiin 351 ilmoitusta (334). Yhteensä muiden kuvaohjelmien ilmoituksia tehtiin 1035 (971).

Vuorovaikutteiset kuvaohjelmat

Vuorovaikutteisista kuvaohjelmista (lähinnä video- ja tietokonepelit) tehtiin yhteensä 1259 ilmoitusta (vuonna 2002 1000 ilmoitusta). Näistä 313 (vuonna 2002 103) oli pelilehtien yhteydessä julkaistujen demojen ilmoituksia. Kolikkopeleistä tehtyjä ilmoituksia oli 5 (vuonna 2002 9 kpl). Ikärajoittain ilmoitukset jakaantuivat seuraavasti: suositusikä 3: 458 kpl, suositusikä 7: 58 kpl, suositusikä 11: 259 kpl, suositusikä 15: 401 kpl ja ehdoton K18: 83 kpl. Formaateista kolme johtavaa olivat PC, Playstation 2 ja Xbox.

Kaikkia ilmoituksia yhteensä 12 330 kappaletta (16 873 kpl vuonna 2002).

Rekisteröityjä kuvaohjelmia (tarkastettuja ja ilmoitettuja yhteensä) oli 13 715 kappaletta (17 826 vuonna 2002).

5. Asiakaspalvelu ja tiedotus

Tulosalue koostuu tarkastamon suorittamasta tietopalvelutoiminnasta, julkisesta tiedotustoiminnasta sekä sen julkaisemasta kuvaohjelmaluettelosta.

Tarkastamo julkaisee uuden lain luokittelun mukaisesti kuvaohjelmaluettelon tarkastetuista kuvaohjelmista vuosittain. Vuoden 2002 käsittävä luettelo julkaistiin keväällä 2003.

Maksullisia tietopalveluita oli 51 kappaletta (2002 76 kappaletta).

Vähäisiä tiedottamis- ja neuvontapalveluita hoidettiin puhelimitse tai sähköpostilla noin 10 päivässä.

Yleisestä tiedottamisesta ks. kappale Tiedotus.

Elokvatarkastamon johtokunta

Johtokunnan puheenjohtajana jatkoi toimittaja Markku Jokipii, varapuheenjohtajana kulttuurisihteeri Leena Laaksonen ja jäsenenä lääketieteen tohtori Terhi Aalto-Setälä ja johtaja Kauko Aromaa. Lisäksi johtokuntaan kuuluivat tarkastamon johtaja Matti Paloheimo ja henkilöstön edustajana ylitarkastaja Maarit Pietinen sekä hänen henkilökohtaisena varajäsenenään osastosihteeri Tuula Roos. Johtokunta piti vuoden aikana kaksi kokousta. Se hyväksyi tarkastamon esityksen vuoden 2004 talousarvioksi ja tulostavoitteiksi sekä toiminta- ja taloussuunnitelman vuosille 2005-2008.

Tietojärjestelmien kehittäminen

Elokuva-alan toimijoiden- Suomen elokuva-arkiston, valtion elokuvatarkastamon, Suomen elokuvasäätiön, Suomen Filmikamarin ja Elokvakontaktin- yhteistä extranet -tietojärjestelmää Elonetia kehitettiin edelleen. Hankkeen lopullinen toteutuminen viivästyi lähinnä eri tietokantojen ja yksittäisten tietueiden yhteensovittamisongelmien vuoksi.

Keväällä 2003 elokvatarkastamo avasi yhdessä Aspicore Oy:n kanssa suunnitellun vuorovaikutteisia kuvaohjelmia koskevan sähköisen ilmoitusjärjestelmän. Järjestelmä nopeutti olennaisesti tietokone- ja konsolipeleistä tehtyjen ilmoitusten käsittelyä.

Yleisöpalautte

Edellisvuosien tapaan tarkastamo sai verraten paljon yleisöpalautetta ikäraja päätöksistään joko puhelimitse, kirjeitse tai sähköpostitse. Keskustelua herättivät vuoden aikana erityisesti trailereiden eli elokuvien mainosten ikärajat sekä elokuvien Pahat pojat ja Taru sormusten herrasta: Kuninkaan paluu ikärajat. Niissä tapauksissa, joissa ikäraja oli muuttunut elokuva lautakunnan käsittelyn jälkeen, pyrittiin sekä yleisölle, medialle että elokuva-alalle antamaan tietoa muutoksenhakumenettelystä. Vuoden aikana kävi useaan otteeseen ilmi, että kyseisestä menettelystä tiedettiin varsin vähän.

Tiedotus

Elokvatarkastamo panosti kertomusvuonna voimakkaasti tiedotukseen. Syynä oli erityisesti Tilastokeskuksen syksyllä 2002 tekemä yleisökysely, joka osoitti kuvaohjelmien tarkastuslain säädösten tuntemuksen olevan yleisön keskuudessa melko heikkoa. Myös yleiseurooppalaisen tietokone- ja konsolipelien ikäraja järjestelmän PEGI: n käyttöönotto vaati laajaa tiedotusta.

Elokvatarkastamo osallistui elokuussa Mannerheimin Lastensuojeluliiton Hyvä alku koulutielle – kampanjaan. Sen valistus - ja tiedotusmateriaalia oli mukana yli 60 000:ssa ensiluokkalaisille ja heidän vanhemmilleen jaetuissa repussa. Syyskuussa elokvatarkastamo käynnisti yhteistyössä

Filmikamarin ja pelialan maahantuoja edustavan Figman kanssa mittavan tiedotuskampanjan. Yhteensä noin miljoona ikärajoista kertovaa tiedotetta jaettiin ympäri maata elokuvateattereihin, videovuokraamoihin ja tietokone- ja konsolipelejä myyviin liikkeisiin. Kampanja sai myös laajaa julkisuutta. Avauspäivänään se oli esillä mm. kaikissa valtakunnallisissa tv-uutisissa.

Osa tiedotuskampanjaa oli myös elokuvatarkastamon johtajan kirjoittama valistuskirjanen ”Seksiä ja väkivaltaa. Kysymyksiä elokuvatarkastajalle”. Kirjanen perustui tarkastamolle esitettyihin kysymyksiin ja niihin annettuihin vastauksiin. Teos ilmestyi lokakuussa, ja sen kustansi Like.

Tiedotuskampanjan vaikutuksia on määrä selvittää vuonna 2004 toistettavassa Tilastokeskuksen kyselyssä.

Vuorovaikutteisten kuvaohjelmien yleiseurooppalainen sääntely

Huhtikuussa otettiin Suomessa samoin kuin 15 muussa Euroopan maassa käyttöön yleiseurooppalainen tietokone- ja konsolipelien ikäluokitus – ja merkintäjärjestelmä PEGI (Pan European Game Information). Järjestelmän valmisteluun osallistuivat eri maiden interaktiivisen sisällön tuottajien lisäksi ministeriöiden ja tarkastusviranomaisten edustajat. Suomea valmisteluissa edustivat ylitarkastaja Kristina Hautala-Kajos opetusministeriöstä, ylitarkastaja Maarit Pietinen elokuvatarkastamosta ja pelialan edustajana kaupallinen johtaja Vesa Artman. Valmistelutoiminnan koordinaattorina toimi Euroopan vuorovaikutteisten sisältöjen tuottajia ja jakelijoita edustava ISFE (The Interactive Software Federation of Europe), ja tarjouskilpailun perusteella luokittelusta vastaavaksi organisaatioksi valittiin hollantilainen NICAM (The Netherlands Institute for the Classification of Audiovisual Media).

PEGI –järjestelmässä levitettävät tietokone – ja konsolipelit arvioidaan yhdenmukaisin kriteerein ja merkitään yhdenmukaisilla ikärajamerkinnöillä. Suomen markkinoille tuleviin peleihin joudutaan kuitenkin merkitsemään kuvaohjelmalain mukaiset ikärajat eli 11+ ja 15+ (PEGI –järjestelmässä 12+ ja 16+). Olennainen ero kuvaohjelmalain merkintään verrattuna on se, että ikämerkinnän lisäksi peleihin merkitään kuvasymbolit, jotka kertovat ikärajan sisältöperusteesta.

Suomen edustajaksi PEGI –järjestelmään liittyvään valituslautakuntaan nimettiin tarkastaja Hanna Hoppo. PEGI: n johtoryhmään kuuluu ylitarkastaja Kristina Hautala-Kajos opetusministeriöstä.

Yhteistyöhankkeet

Tarkastamo tiivisti kertomusvuonna yhteistyötään erityisesti Kuluttajaviraston ja Stakesin kanssa. Niinikään yhteistyö eri lastensuojelu- ja mediakasvatustahojen kanssa korostui. Yhteistyökumppaneita olivat mm. Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Pelastakaa Lapset ry., Opetushallitus, Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus (ETKK) ja Koulukino. Yhteistyö liikenne- ja viestintäministeriön sekä viestintäviraston kanssa Internet - ja muun televalvonnan kehittämisessä, sisäministeriön poliisiosaston kanssa tarkastustoiminnan jälkivalvontaa koskevissa sekä Tuotevalvontakeskuksen kanssa mainonnan valvontaa koskevissa asioissa jatkui. Yhteistyöstä sovittiin myös Teleforum ry:n yhteydessä toimivan Maksullisten puhelinpalveluiden eettisen lautakunnan (MAPEL) kanssa.

Elonet - projektin kehittelyä jatkettiin. Myös muu yhteistyö elokuva-arkiston, elokuvasäätöön ja Filmikamarin kanssa jatkui. Elokuva-arkisto järjesti syyskaudella yhdessä HYY:n elokuvaryhmän

kanssa elokuvaseksuaalisuutta ja sen historiaa käsittelevän luentosarjan. Sen osana luennoivat myös elokuvatarkastamon tarkastaja Pasi Nyyssönen ja johtaja Matti Paloheimo.

Marraskuussa elokuvatarkastamon tarkastajat Riitta Martsola ja Minna Mäkelä suunnittelivat ja toteuttivat mediakasvatusprojektin yhteistyössä ETKK:n ja Munkkiniemen ala-asteen kanssa. Projektin tavoitteena oli saada ensi käden tietoa siitä, millaisia positiivisia ja negatiivisia tunnekokemuksia ala-asteikäisillä on kuvaohjelmista. Projektin tuloksista valmistuu erillinen julkaisu vuonna 2004.

Marraskuussa elokuvatarkastamo järjesti yhdessä Suomen elokuvatoimistojen liiton kanssa trailereiden ennakkotarkastusta ja esityskäytäntöjä koskevan neuvottelun. Neuvottelussa sovittiin, että trailereiden kohdalla pyritään niin ikärajojen asettamisessa kuin esityskäytännöissä noudattamaan erityistä tarkkuutta.

Opetusministeriön lakiarviointijulkaisun kehitysehdotuksen mukaisesti tarkastamo käynnisti syksyllä yhdessä sisäasiainministeriön ja Helsingin poliisin kanssa kuvaohjelmalain jälkivalvontaan keskittyvän projektin suunnittelun. Projekti sovittiin toteutettavaksi valtakunnallisesti alkuvuodesta 2004. Sen tavoitteiksi asetettiin tiedon kerääminen tarkastuslain ja rikoslain kuvaohjelmia koskevien säädösten noudattamisesta, puuttuminen havaittuihin rikkomuksiin ja laillisuusvalvonnan kehittäminen. Projektin määräaikaiseksi tarkastajaksi palkattiin sosiaalikasvattaja, tradenomi ja tutkija Leena Karjalainen. Tarkastamo järjesti joulukuun alussa projektin toteutukseen osallistuville poliiseille valmisteluseminaarin, johon osallistuivat myös syyttäjälaitoksen edustajat.

Henkinen työsuojelu

Tarkastamo järjesti huhtikuussa tarkastajille seminaarin, jossa pohdittiin väkivaltaisten, seksuaalisten ja kauhua sisältävien ohjelmasisältöjen jatkuvan katselun vaikutuksia tarkastajien työkuuntoon ja mielenterveyteen. Seminaarin asiantuntijoina toimivat psykiatri Kari Pylkkänen ja psykologi Soili Poijula. Seminaarin tuloksena sovittiin menettelytavoista, joissa etenkin rikollisiksi epäiltyjen ohjelmasisältöjen tutkinnassa pyritään katselut järjestämään pääasiassa yhteiskatseluina.

Osa tarkastajista osallistui myös Uuden Seelannin elokuvatarkastamon yhteydessä toteutettuun asiaa selvittävään kansainväliseen kyselytutkimukseen.

Kansainvälinen toiminta

Pohjoismainen elokuvatarkastajien konferenssi järjestettiin Islannin Reykjavikissa 26.-28.5. Pääteemana olivat tuoreet islantilaistutkimukset, jotka käsittelevät väkivalta kuvausten vaikutusta lapsiin. Toisena teemana oli tietokonepelien luokitteluun liittyvät kysymykset. Elokvatarkastamon edustajina konferenssiin osallistuivat tarkastaja Riitta Martsola ja johtaja Matti Paloheimo.

Euroopan ennakkotarkastusinstituutioiden edustajien konferenssi järjestettiin puolestaan 3.-5.9. Berliinissä. Keskeisiä teemoja olivat kuvaohjelmien sääntelyn eurooppalainen harmonisointi, jota käsiteltiin lähinnä EU:n komission ns. Olsberg – raportin pohjalta sekä lastensuojelun mahdollisuudet konvergoituvassa mediaympäristössä. Elokvatarkastamon edustajia olivat ylitarkastaja Maarit Pietinen, tarkastaja Pasi Nyyssönen ja johtaja Matti Paloheimo.

Tarkastaja Riitta Martsola osallistui lisäksi lokakuussa Tukholmassa järjestettyyn laajaan ns. SAFT –konferenssiin, jossa käsiteltiin lasten ja nuorten turvallisuutta Internetissä. Tarkastaja Hanna Hoppo taas osallistui PEGI: n lautakuntien yhteiskokoukseen Brysselissä marraskuussa.

Tarkastamolla oli edelleen tiivis yhteistyö Pohjoismaiden sekä Saksan ja Englannin tarkastuselinten kanssa. Ruotsin tarkastamon Statens Biografbyrån henkilökunnan vierailtua Suomessa syyskuussa 2002 teki elokuvatarkastamon henkilökunta vastavierailun Ruotsiin toukokuussa.

Maksullisen toiminnan tulot

Tulot kuvaohjelmien tarkastuksesta ja esitysluvista olivat yhteensä 206 719 euroa (2002: 183 096 euroa).

Tulot tietopalvelusta ja julkaisutoiminnasta olivat 1613 euroa (2002: 3632 euroa).

Vuoden 2002 tulot olivat yhteensä 208 332 euroa (2002: 186 728 euroa).

Helsingissä 26.2.2003

Puheenjohtaja Markku Jokipii

Johtaja Matti Paloheimo